

СЪДЪРЖАНИЕ

ВРЪЗКА МЕЖДУ СТОПАНСКАТА АНТРОПОЛОГИЯ И ПРЕДИНДУСТРИАЛНИТЕ ОБЩЕСТВА	17
--	----

Първа глава

АНТРОПОЛОГИЯ – СЪЩНОСТ И СЪДЪРЖАНИЕ	29
Поява и развитие – трудно начало	29
Наложително преосмисляне устройството на света	29
В центъра на новото внимание са <i>Homo, anthropos</i> и <i>logos</i>	30
Дръзновение на еволюционистите	30
Създаване на обща антропология	31
Съдържание и характеристика	32
Какво изучава дисциплината антропология	32
Широкият хоризонт на науката	32
Различни структури на антропологията	33
Как работи антропологът	33
Изучаване на културата и търсене на нейния модел	34
Универсалният модел	34
Хронологичен, тематичен и териториален обхват	35
Всичко за живота на човека от праисторията до наши дни	35
Какво означават <i>култура</i> и <i>традиция</i>	35
Холизъм – подход за многостранно изследване на цялото	36
Промяна в интереса – от предииндустриални към индустриални и съвременни общества	36
Основно изискване – достоверност на резултата	37
В търсене на универсални и типични характеристики	37

Втора глава

НАУЧНИЯТ ПОДХОД В АНТРОПОЛОГИЯТА	39
Междукултурно сравнение	39
Събиране и сравняване на разнородни сведения	39
Междукултурно сравнение	39
Интердисциплинарен подход	40
Научно сътрудничество между дисциплините	40
Специализация на познанието	41
Етноцентризъм и културен релативизъм	41
Поглед към света през призмата на етноцентризма	41
Приемане и разбиране на различията в света	42
Способността за оцеляване като безпристрастен критерий	42
Емически и етически подход	43
„Емика“ – поглед към обществото отвътре	43
„Етика“ – поглед към обществото отвън	44
Идеален и реален модел на културата	44
Универсален модел на културата	45
В търсене на универсалния модел	45
Универсалният модел на Марвин Харис	46
Идиографични и номотетични изследователски стратегии	48
Стратегията – състав от принципи и ръководни насоки за изследване	48
Номотетични срещу идиографични стратегии	48

Културен материализъм	49
Биопсихологическо равенство и сила на антроположкото познание	50
<i>Трета глава</i>	
СТРУКТУРА И ДЕЛЕНИЕ. ФИЗИЧЕСКА АНТРОПОЛОГИЯ	51
Основни дялове и раздели на антропологията	51
Организационна структура на антропологията по света	51
Физически науки и науки за културата	51
Класически дялове и раздели на общата антропология	52
Несъвпадения – тематични разминавания и припокриване	52
Физическа антропология – раздели и дисциплини	53
Изследователско поле	53
Внимание към връзката животно – човек	54
Еволюционна биология	54
Хуманна палеонтология	54
Приматология	55
Хуманна биология	56
Антроположка генетика	57
Хуманна приспособимост	57
Биология на скелета	58
Екологична антропология	58
<i>Четвърта глава</i>	
КУЛТУРНА АНТРОПОЛОГИЯ	60
Изследователско поле	60
Тематичен и териториален обхват на изследванията	60
Дисциплинарен обхват на изследванията	61
Етнология	61
Етнография	62
Културна екология	63
Лингвистична антропология	64
Социална антропология	65
Символна антропология	66
Стопанска антропология	67
Археология	68
Съвременни антроположки направления и дисциплини	69
<i>Пета глава</i>	
ПОЯВА И РАЗВИТИЕ НА ИКОНОМИЧЕСКАТА АНТРОПОЛОГИЯ	70
Теоретични направления в социалните науки през XIX – XX в.	70
Марсел Мос с изследване на дара и начало на стопанската антропология	70
Бронислав Малиновски – създател на функционализма	71
Нови понятия – „нужда“, „потребност“, „функция“, „институция“, „култура“ ..	72
Полагането на труд като социално задължение или ритуал	73
Ритуалният кръгов обмен „кула“ и неговото обяснение от Малиновски	74
Холизъм – културата е единно и неделимо цяло	74
Торстейн Веблен за връзката между потребление и социален статут ..	74
Рихард Турнвадд изследва стопанския живот на общностите в Океания	75
Реймънд Фърт изследва стопанството на полинезийци, маори и други ..	76

Мелвил Херсковиц и преходът към икономическа антропология	77
Първи стъпки към икономическата антропология	77
Обща характеристика на периода на стопанската антропология	78
Пред прага на икономическата антропология	79
Икономиката – съдържание, структура и обхват	80
Икономически теории – класическа и марксистка	82
Начин на производство, взаимодействие между производителни сили и производствени отношения	82
Системи за разпространение на блага и услуги	83
Икономически модели	83
Предпоставки за появата на икономическата антропология	84
Нови проблеми за изследване пред антропологията	84
Световни исторически, политически и икономически промени	85
Поява на икономическата антропология	86
Обстановката в света	86
Икономически интереси и антропология	86
Сблъсъкът формалисти срещу субстантивисти	87
Основни схващания на формалистите	88
Основни схващания на субстантивистите	89
Новата икономическа концепция на Карл Полани	90
„Субстанция“ или същност, съдържание	90
Научни предизвикателства пред икономическата антропология	91
Нов дебат	91
„Азиатският начин на производство“ – мисловна конструкция и реалност ..	92
Изследвания на стопанския преход	93
Теорията на Имануил Уолърстийн за световната икономическа система	94
Изследване на проблемите център – периферия	95
Двайсет и първи век с нови проблеми за изследване	96

Шеста глава

НАУЧЕН ПОДХОД И ИЗСЛЕДОВАТЕЛСКИ ИНСТРУМЕНТАРИУМ

НА ИКОНОМИЧЕСКАТА АНТРОПОЛОГИЯ	98
Фактори за прехода от стопанска към икономическа антропология ...	98
Изследователски затруднения пред стопанската антропология	99
Съдържание на понятието стопанство	100
Откриване на отделни елементи на „стопанството“	100
Какво означава стопанска дейност?	101
Какво се разбира под стопанисване?	101
Стопанисването включва „формална“ и „неформална“ дейност	102
Стопанисването като избор на стратегия	103
Избор в зависимост от три фактора	103
Индивидуалният избор зависи от общността	103
Общността невинаги може да обясни своя избор на стратегия	104
Емпиричен стопански модел	105
Разделение на труда, използвани оръдия и съоръжения	105
Характеристики на труда	105
Технологично развитие и съвършенство на оръдия и съоръжения	106
Ниво на организация на труда	106
Производствени единици – състав, структура и практическа дейност	107

Социални институции в ролята на стопански единици	107
Стопански единици на основа териториална и политическа близост	107
Социални ограничения в дейността на стопанските единици	108
Системи за разпространение на блага и услуги	110
Видове системи – разновидности на обмяна	110
Преразпределение	111
Паричен пазарен обмен (търговия)	111
Системи за многоцентричен обмен	112
Надзор над стопанската дейност	112
Права за ползване на производствени източници и надзор	112
Митология и светоглед като фактори	113
Обобщение	114
Подходи за теренно изследване и анализ в икономическата антропология	114
Описателен подход и замерване	115
Какво се замерва	115
Механизмът „търсене – предлагане“ и неговото локално съдържание	116
Аналитични подходи	117
Специализирани сравнителни подходи	117
Резултат от изследването е монографична разработка	118
Културният релативизъм – критерий за достоверност	118
Займстване на познание от неокласическата икономическа теория ..	118
Икономическа антропология – съдържание и място в света на науката	119
Необходимост от изучаване на стопанствата в различни земи и времена ..	119
Единство на стопанство и социална система	119
Кое ограничава развитието или промяната на стопанския модел?	120
Прогностични задачи на научната дисциплина	120
<i>Седма глава</i>	122
СОБСТВЕНОСТ И ПОЛЗВАНЕ НА ЖИЗНЕНИ И ПРОИЗВОДСТВЕНИ ИЗТОЧНИЦИ ПРИ ЛОВЦИ И СЪБИРАЧИ НА ХРАНИ	122
Жизнени източници	122
Производствени източници	122
Собственост	123
Форми на собственост	123
Граници на поземлената собственост	124
Колективна, публична и държавна поземлена собственост	125
Земеделски кооперации	125
Корпоративна (акционерна) собственост, или земята като капитал	126
Собственост при обществата на ловци и събирачи на храни	127
Собственост на територията при хадза, анбара, !кунг и пайтут	129
Собственост на територията при шошоните – типичен случай	131
Гъвкави граници на собствеността при тиуи и !кунг сан	132
Първите с право на собственост при сирионо	133
Право за ползване на вещи, или лична собственост при нама и иноки	134
Лична собственост при меномини	135
Собственост и ползване на водоизточници	136
Традиционна форма на собственост в Османската империя	136
Собствеността като необходимост от споделяне при !кунг	137
Собственост при хайда като първо право на риболов	138

Осма глава

СОБСТВЕНОСТ И ПОЛЗВАНЕ НА ЖИЗНЕНИ И ПРОИЗВОДСТВЕНИ

ИЗТОЧНИЦИ ПРИ ГРАДИНАРИ, ПОДВИЖНИ ПАСТИРИ И ЗЕМЕДЕЛЦИ .. 139

Собственост и ползване на земя при градинарите	139
Екстензивни земеделци	139
Временно ползване на обща собственост при трак	140
Отложена във времето собственост в българската традиция	141
Поява на частна собственост при уоаран	141
Временно ползване земята на общността при сиан	142
„Частна собственост“ в племето при силно централизирана власт	142
Яномамо сключва политически договори, за да ползва земя	143
Капауку и техният „капитализъм“	144
Собственост и ползване на пасища при подвижните пастори	145
Собственост на пасищата чрез прилагане на сила от сомалийците	146
Водачът като „собственик“ на общата територия	147
Животните като частна собственост	147
„Собствените накити“ като „паричен резерв“ при бедствие	148
Собственост и ползване на земя при екстензивни земеделци	149
Лична собственост, зависеща от волята на общността	149
Придобиване на частна собственост върху земя чрез политически акт	150
Особени представи и прояви на собственост	150

Девета глава 152

ТЕХНИЧЕСКА И ТЕХНОЛОГИЧНА ОСИГУРЕНOST НА ОБЩЕСТВАТА 152

Познание и конструкционна сложност на ползваните оръдия на труда 152

Създаване и ползване на оръдия на труда при ловци

и събирачи на храна	153
Заимствани от природата технически средства и познания	154
Еднакви по форма, но различни по употреба оръдия на труда	154
Конструкционно съвършенство на оръдия на труда при ескимосите	155
Доброто оръдие на труда като символ на социален статус	156
Начини за употреба на лично оръдие при !кунг и хадза	157
Създаване и ползване на оръдия на труда при градинарите	158
Задължение за споделяне на лично оръдие на труда при трак	158
Създаване и ползване на оръдия на труда при подвижните пастори ..	159
Създаване и ползване на оръдия на труда	
при екстензивни земеделци	159
Понятието „капитал“	160
Особености при набавяне на нови инструменти и техника	160
Набавяне на техника и машини с пари назаем	161
Сдружаване и създаване на кооперации за закупуване на техника	
и машини	162
Държавна подкрепа при изграждането на съоръжения	162
Конструкционна сложност и практическо ползване	
на оръдията на труда	162
Колективно и/или индивидуално познание и умение за ползване	
на оръдията на труда	164

<i>Десета глава</i>	167
РАЗДЕЛЕНИЕ НА ТРУДА	167
Разделение по пол	167
Предпоставки за разделяне.....	167
Работещи жени в полигинното семейство на тиуи	168
Жени отглеждат свине, за да се придобият нови съпруги при капауку.....	169
При медните ескимоси мъжете основно ловуват, докато жените вършат останалата работа	170
Необичайно полово разделение на труда в резултат на особена семейна структура.....	170
Разделение по възраст	171
Обучаване на децата на труд.....	171
Специализация на възрастните в определени трудови дейности	172
Ненужните възрастни при ловци и събирачи.....	172
Заличаване на половото разделение на труда при съвременните общества..	173
Специализация на труда	173
Предпоставки за появата на трудова специализация	173
Селищна и полово-възрастова специализация на труда при яномамьо и цембага маринг	174
Специализация в добива и търговия със сол при афар и тегреан.....	175
Тясна специализация при колективното производство.....	176
Специализираният труд намалява свободното време.....	177
Хората от прединдустриалните общества разполагат с повече свободно време	177
Сложно разделение на труда	178
Емил Дюркейм за „механично“ и „органично“ солидарните общества	178
<i>Единайсета глава</i>	181
ОРГАНИЗАЦИЯ НА ТРУДА	181
Характеристика на организацията на труда	181
Организация в зависимост от вида на труда и използваните оръдия	181
Неразделен на отделни операции трудов процес и прости оръдия дават само необходимото за преживяване	182
Технологична и хронологична последователност на организацията на труда ..	182
Стопанисване за задоволяване - целогодишен труд в малки работни групи ...	183
Връзки между социални институции и производствени единици	184
Проблеми с фирма, съставена от братовчеди.....	184
„Механична“ или „органична“ солидарност на обществото в резултат на организацията на труда.....	185
Организация при присвояващото стопанство на ловци и събирачи	186
Мъже, жени, старци и деца заедно ловят риба с мрежи при моала.....	186
Организация при градинарите	187
Работа в група в зависимост от принадлежността към родова подгрупа	187
Временни сдружения за големи по обем и трудоемки дейности при капауку..	188
На съградения от братята хайда общ дом дъските остават лична собственост.....	188
Мъжки и женски общества организират работата при сиан	189
Работна група при запотеките, създавана в резултат на съвместно пиянство .	190
Организация при подвижните пастири	190
Само момчета съставят групата от говедари при някюса.....	191

Големи временни работни групи в българската традиция	191
Трудова организация на основа земячество или политическа обвързаност	192
Трудови кооперации	192
Особености в структурата, дейността и участието в прединдустриални производствени единици	193
<i>Дванайсета глава</i>	197
УСЛОВИЯ ЗА ПОЛАГАНЕ НА ТРУД	197
Категории работа, участници и остойностяването на труда	197
Представи за броя изпълнители на определена работа	197
Видове труд и тяхното остойностяване	198
Ритуализирани действия и обреди при наемане на работа и заплащане	199
Управление и упражняване на надзор при полагане на труд	200
От уговаряне за работа към трудов договор	200
Трудовият договор – двустранна гаранция.....	200
Институциите като органи за управление и надзор	201
Управление и надзор от общността при ловци и събирачи – ескимоси, яхган, она, шошони, мбути.....	201
Организации и гилдии управляват и надзирават при ловците шайени и градинарите от Таити	202
Управление и надзор при подвижните пастири и земеделците	203
Класи, правителства и корпорации в ролята на управляващи и надзираващи производството.....	203
Отношение към труда и отчуждение от работата	204
Отношение към труда в прединдустриалните общества	204
Отношение към труда в съвременните индустриални общества.....	205
Съвместяване на лични и групови стопански и социални отношения на работното място	205
Проблеми в организацията на трудовия процес при съвременните общества.....	206
<i>Тринайсета глава</i>	208
СВЕТОВНИ ИКОНОМИЧЕСКИ СИСТЕМИ И ФОРМИ НА ТРУДОВА ПРИНУДА	208
Трудът – основна житейска дейност на човека	208
Защо работят хората?	209
Основания за доброволно полагане на труд	210
Защо хората не работят повече?.....	211
Социалното признание като подтик за полагане на труд.....	212
Принудата към труд при някои световни икономически системи	212
Робовладелческа икономическа система.....	213
Феодална икономическа система	214
Капиталистическа икономическа система	215
Собственост и наем на земя като принуда	215
Връзка между наем и политическа власт	216
Наемът на земя и жилище като принуда	216
Данъците като принуда	217
Данъкът като наем в полза на държавата	218

Данъци в Империята на инките	218
<i>Четиринайсета глава</i>	220
СТОПАНСКИ СТРАТЕГИИ	220
Стратегия на ограничените стопански цели	220
Гладуването като стопанска стратегия	221
Изборът да се гладува при бемба	222
Дадености на природната среда	222
Отглеждана култура и нейната употреба	222
Хранене през „гладните“ месеци	222
Оцеляване с помощта на общността	223
Вредна хранителна традиция	223
„Истинска мъжка работа“	223
Емическата представа за полово разделение на труда	224
Сбърканото „правилно решение“	224
Поемането на риск като стопанска стратегия	225
Природната среда като рисков фактор за производителя	225
Рискът при интензивните земеделци	225
Без рискуване при екстензивните земеделци	225
Принцип на отвращение от риска	226
Нискорискови стопански стратегии	227
Малко риба, но сигурен улов за рибарите от Ява	227
По-добре малко храна за индианците коги, отколкото проблеми с душите на мъртвите	227
По-малко зеленчуци означава сигурност за капауку	228
Рискуваш – гладуваш	228
Оцеляването означава нисък, но постоянен доход при малък риск	229
Икономията от мащаба като печеливша стратегия, или Правилото на Чаянов	230
Икономия от мащаба	230
Увеличаване на ефективността	231
Специализация на работещите	231
Муфта – стопанска стратегия и проблем за обществото	232
Поява на муфта и муфтаджия	232
Поведение на муфтаджията	233
Преодоляване на явлението „муфта“	233
Муфта, аванта и кражба – общо и различно между тези стопански стратегии	234
Муфтата – трудно преодолим проблем в прединдустриалните общества	234
Основни принципи на стопанската дейност	235
<i>Петнайsetsа глава</i>	237
ВЗАИМЕН ОБМЕН И ПРЕРАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА БЛАГА, ПРОДУКТИ И УСЛУГИ	237
Системата на обмен като посредник между труд и продукти	237
Даряване – обмен на основата на социална взаимност	238
Видове системи за обмен	238
Категории взаимен обмен	239
Обобщен обмен	241
Обобщено споделяне на храна при !кунг	242
Отлики при обобщената взаимност сред аборигените	243

Взаимността като задължение при !кунг, бецилео и мерина.....	244
Не е учтиво да благодариш за полученото	245
Балансиран обмен	246
Безмълвна търговия между мбути и банту	247
Безмълвна търговия при !кунг, семанг и в древен Картаген.....	247
Трудовата услуга при кпеле като част от балансиран обмен.....	248
Бартер между индийските общности кота, тода, бадага, курумба.....	249
Кръгът кула – пример за балансиран обмен и търговия	250
Предпоставки и същност на обмена	250
Обменът като тържествено обредно действие	251
Накити със символична стойност	251
Организиране и провеждане на обмен	252
Придобиване на престижен предмет като подтик за обмен	252
Обменът и познанствата са гарант за мира	252
Притежаването на накит – знак за висок социален статус.....	253
Обменът на накити поддържа традицията.....	254
Съвременно обновяване на традицията	254
Други форми на балансиран обмен на Тробрианските острови	254
Отрицателен обмен	255
Нива на социална близост и прилагани форми на обмен.....	256
Хипотеза за произхода на взаимния обмен	256
Многоцентрична система на взаимен обмен при тив.....	257
Обмен в категорията лукс	257
Преразпределение на блага, продукти и услуги	258
Стопански системи и организация на преразпределението	258
Егалитарно и стратифицирано преразпределение	259
Стопанска система на стратифицираното преразпределение.....	259
Преразпределението като ритуализирано действие	260
Хипотези за поява и налагане на преразпределението.....	260
Стратифицирано преразпределение в Буньоро	261
Съвместно съществуване на различни видове обмен	262
<i>Шестнайсетата глава</i>	263
ПАЗАРЕН ОБМЕН И ПАРИЧНА ТЪРГОВИЯ	263
От взаимност и преразпределение към пазарен обмен	263
Икономически предпоставки за преход към пазарен обмен	263
Бартерът предхожда пазарния обмен.....	264
От бартер към пазарна търговия	265
Бартерът – обмен без пари.....	265
Икономическа и социална роля на пазара в обществото	265
Предпоставки за появата на пазара	266
Поява на стандарта за стойност – парите.....	266
Безпаричен пазарен обмен	267
Излишъци и посредници	267
Действие на посредници за изравняване на неравностойни величини	268
Социална страна на размяната.....	268
Многоцентрична система на безпаричен обмен при племето тив	269
Особеност на социалната страна при обмена в категорията	
„брачни партньори“	270
„Преобразуване“ само по изключение	270

Пари със специално предназначение	271
Парите на остров Росел между специално и общо предназначение	271
Практическа употреба на парите „коу“ и „дап“	271
Социално-икономическа обвързаност между притежателите на „коу“ и „дап“	272
Ритуална роля на парите	273
Одеяла – пари със специално предназначение на медните ескимоси	273
Каменни пари на остров Яп	273
Поява на идея за символична стойност на парите	274
Парите – стандарт за стойност	274
Производствена себестойност и търговска цена	274
Защо предметите посредници не се приемат за истински пари	275
Предложение на Джордж Далтон	276
Основни характеристики и предназначения на парите	276
Основни характеристики и качества	276
Пазари и парична търговия	277
Категории общества и пазари	277
Основен пазар в мексикански град и няколко съпътстващи в околните села	279
Характерни особености на пазарната парична търговия	280
Анонимност и отсъствие на социални задължения	280
Съотношението между търсене и предлагане задава пазарната цена	280
Паричната пазарна търговия като основа за развитие на обществата	280
Особености на пазара в съвременните индустриални общества	281
Последици от монетаризацията на икономическата дейност	281
<i>Седемнайсети глава</i>	
ПРОМЯНА ОТ СТОПАНСКИ В ИКОНОМИЧЕСКИ МОДЕЛ	283
Историко-икономически предпоставки и причини за промяната	283
Предпоставки и движещи сили на промяната	283
Обща характеристика на промяната	284
Многообразие в етапите на промяна	285
Монетаризиране на пазарния обмен и живот на тив	285
Как се придобива социален престиж	285
Социалният престиж е по-важен от материалното богатство	286
Как социалният престиж губи своята значимост	287
Булка се купува вече само с пари	287
Данъците като причина за продажба на част от земеделската продукция на пазара	288
Спирала на бедността	288
„Неработещи“ пари, прахосничество, безбрачие	290
Желязна брадва и нараснало количество от блага променят живота на сиян	290
Прахосване на освободеното от тежък труд време за битки и войни	291
Обедняването като принуда за промяна	291
Работа срещу заплащане и закупуване на фабрични стоки	292
Поява на предприемачество в резултат от промяна на социалния статус	292
Забогатяване от кокосово масло и промяна на стопанския модел на толаи	294
Работа за заплата и комерсиализиране стопанството на луо	294
Роля на предприемачите „чужденци“ за промяна на стопанския модел	296

Връзка между Потлач, уважение и почит	
в стопанския модел на квакиутл и селиш	297
Уважение и почит като социално богатство	297
Оскъдни сведения за миналото на племената квакиутл и селиш	298
Многоцентрична система за обмен. Медната плочка като символ на богатство.....	299
Общо съдържание на обичая Потлач	299
Даряване на материални блага, за да се придобие социално уважение и почит	301
От даряване към унищожаване на блага.....	301
Въздействие на икономически фактори за промяна на Потлача	302
Потлачът като успех за действията на преразпределителя	302
Потлачът – механизъм за устойчиво социално равновесие	303
Потлачът – форма на „спестяване“ или система за социално подпомагане..	304
От система за обмен към системна принуда за полагане на труд	305
Потлачът – подтик за полагане на повече труд.....	305
От първоначална система за преразпределение на блага.....	305
До системна принуда за полагане на труд.....	306
Индиански новобогаташи в битка за обществено уважение.....	307
Потлачът като самореклама, осигуряващ повече работна ръка	308
Потлачът като възможност за повече огнестрелно оръжие и боеприпаси	309
Промените в Потлача като етапи от икономически преход	310
Общи изводи	310
ПРЕХОД ОТ СТОПАНСТВО КЪМ ИКОНОМИКА.	
СБЛЪСЪК НА ИДЕИ, МОДЕЛИ И ПРАКТИКИ	315
Именен показалец на общности, племена и народи	321